

Sergiusz SIENKOWSKI

UNIwersytet Zielonogórski, Instytut Metrologii Elektrycznej

Wspomagana komputerowo analiza obciążenia estymatora wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego**mgr inż. Sergiusz SIENKOWSKI**

Absolwent Wydziału Podstawowych Problemów Techniki Politechniki Zielonogórskiej (2001 r.) oraz Wydziału Elektrotechniki Informatyki i Telekomunikacji Uniwersytetu Zielonogórskiego (2003 r.). Obecnie asystent w Instytucie Metrologii Elektrycznej Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zajmuje się zagadnieniami związanymi z cyfrowym przetwarzaniem sygnałów i oceną niepewności pomiarów.

e-mail: S.Sienkowski@ime.uz.zgora.pl

Streszczenie

W referacie przedstawiono przykłady wspomaganych komputerowo obliczeń obciążenia estymatorów wartości średniokwadratowej otrzymanych metodą bezpośrednią i na podstawie widma amplitudowego.

Słowa kluczowe: wartość średniokwadratowa, obciążenie estymatora wartości średniokwadratowej

Computer analysis of bias of the mean square value estimator for sinusoidal signal**Abstract**

This paper presents computer calculations of bias of the mean square value estimators calculated by the direct method and on the basis of the amplitude spectrum.

Keywords: mean square value, bias of the mean square value estimator

1. Wstęp

W referacie przedstawiono wyniki analiz i wspomaganych komputerowo obliczeń mających na celu zbadanie wpływu różnych czynników na estymatory wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego oraz sygnału sinusoidalnego z ditherem gaussowskim.

2. Podstawy teoretyczne

Zgodnie z teorią kwantowania w warunkach spełnienia założeń twierdzenia Widrowa [10] słuszna jest zależność [3]

$$E[\tilde{\Psi}_q^2] = \Psi^2 + \frac{q^2}{12} \quad (1)$$

Obciążenie b_M estymatora $\tilde{\Psi}_q^2$ wartości średniokwadratowej Ψ^2 wynikające z kwantowania sygnału x można wyrazić zależnością [3, 5, 6]

$$b_M = E[\tilde{\Psi}_q^2] - \Psi^2 - \frac{q^2}{12} \quad (2)$$

$$= \frac{q}{\pi} \sum_{\substack{i=-\infty \\ i \neq 0}}^{\infty} \Phi_x \left(\frac{2\pi i}{q} \right) \frac{(-1)^{i+1}}{i} + \frac{q^2}{2\pi^2} \sum_{\substack{i=-\infty \\ i \neq 0}}^{\infty} \Phi_x \left(\frac{2\pi i}{q} \right) \frac{(-1)^i}{i^2}$$

gdzie q jest krokiem kwantowania, a Φ_x jest funkcją charakterystyczną sygnału [7, 8].

W przypadku sygnału sinusoidalnego o amplitudzie A oraz sygnału sinusoidalnego z ditherem gaussowskim o odchyleniu standardowym σ_n względne obciążenia δ_M wartości średniokwadratowej można wyrazić wzorami [5, 6]

$$\delta_M = \frac{b_M}{A^2/2} = 4 \sum_{i=1}^{\infty} (-1)^i \left[\frac{1}{\pi} \left(\frac{A}{q} \right)^{-1} J_1 \left(2\pi \frac{A}{q} \right) + \frac{1}{2} \left(\frac{1}{\pi} \left(\frac{A}{q} \right)^{-1} \right)^2 J_0 \left(2\pi \frac{A}{q} \right) \right] \quad (3)$$

$$\delta_M = \frac{b_M}{A^2/2} = 2 \sum_{i=1}^{\infty} (-1)^i \left\{ \left[\left(2 \frac{\sigma_n}{q} \left(\frac{A}{q} \right)^{-1} \right)^2 + \left(\frac{1}{\pi} \left(\frac{A}{q} \right)^{-1} \right)^2 \right] J_0 \left(2\pi \frac{A}{q} \right) + \frac{2}{\pi} \left(\frac{A}{q} \right)^{-1} J_1 \left(2\pi \frac{A}{q} \right) \right\} \exp \left[-2 \left(\pi \frac{\sigma_n}{q} \right)^2 \right] \quad (4)$$

gdzie J_0 i J_1 są odpowiednio funkcjami Bessela pierwszego rodzaju rzędu 0 i 1.

3. Przebieg eksperymentu

Wykonano serię pomiarów wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego z zastosowaniem metody bezpośredniej. Na rys. 1 przedstawiono charakterystyki: teoretyczną δ_M (2) i eksperymentalną

$$\delta = \frac{\overline{\tilde{\Psi}_q^2} - \Psi^2}{A^2/2} \quad (5)$$

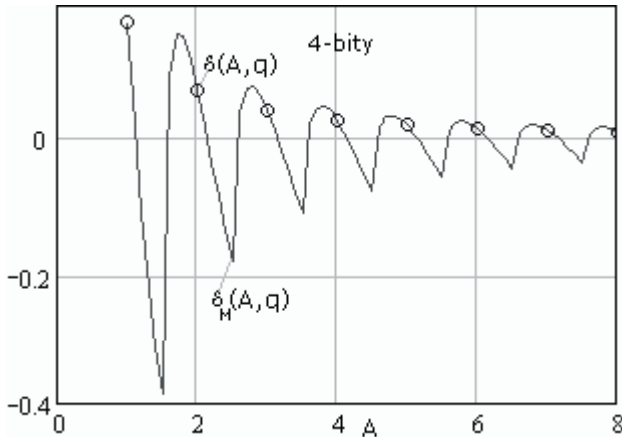
błędów kwantowania. Wartość oczekiwaną $E[\tilde{\Psi}_q^2]$ estymatora wartości średniokwadratowej Ψ^2 szacowano na podstawie średniej arytmetycznej $\overline{\tilde{\Psi}_q^2}$ z jej K wyników estymacji.

W tab. 1 zawarto przykładowe wartości obciążeń δ i δ_M oraz różnicy Δ między błędami. Badano sygnał sinusoidalny o częstotliwości $f_s=1000$ Hz, amplitudzie $A_{\max}=8$ V, przesunięciu fazowym $\varphi=0$ i liczbie próbek $M=2^{20}$. Sygnał kwantowany był kolejno w przetworniku A/C o liczbie bitów $B=4$ i $B=6$. Przyjęto liczbę powtórzeń eksperymentu $K=1$, krok kwantowania $q=A_{\max}/2^{B-1}$ i $A=1, 2, \dots, A_{\max}$ [V].

W czasie eksperymentu przyjęto, że wartość średniokwadratowa skwantowanego sygnału jest równa

$$\overline{\tilde{\Psi}_q^2} = \frac{1}{M} \sum_{i=0}^{M-1} x_q^2(i) \quad (6)$$

zaś wartość dokładna $\Psi^2=A^2/2+q^2/12$. Do wyznaczenia estymatorów wartości średniokwadratowej pobierano M próbek z pełnego okresu sygnału.

Rys. 1. Względne obciążenie estymatora wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (δ_M – model, δ – metoda bezpośrednia)

Fig. 1. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (δ_M – model, δ – direct method)

Tab. 1. Względne obciążenie estymatora wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (metoda bezpośrednia)

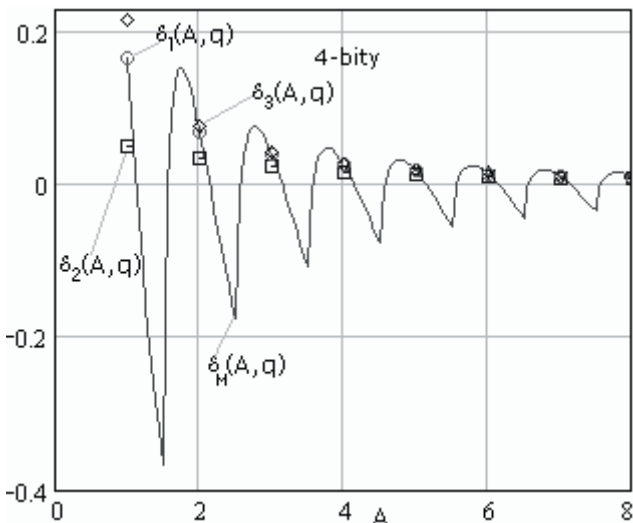
Tab. 1. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (direct method)

A	1 V	3 V	5 V	8 V
δ_M	1.7E-01	3.9E-02	1.9E-02	9.4E-03
δ	1.7E-01	3.9E-02	1.9E-02	9.4E-03
Δ	3.3E-06	-0.40E-06	0.72E-06	-0.29E-06
δ_M	2.6E-02	5.2E-03	2.4E-03	1.2E-03
δ	2.6E-02	5.2E-03	2.4E-03	1.2E-03
Δ	-1.0E-06	-0.16E-06	-0.45E-06	0.51E-06

Jak wynika z tab. 1 wartości błędów teoretyczne i otrzymane z eksperymentu różnią się nieznacznie (rzęd 10^{-6}).

Kolejny eksperyment polegał na wyznaczeniu estymatorów wartości średniokwadratowej na podstawie harmonicznych widma amplitudowego. Podczas eksperymentu przyjmowano kolejno, że $\overline{\psi_q^2} = \Sigma A_m^2/2$, $m=1, 2, \dots, M/2$, $\overline{\psi_q^2} = A^2/2$ i $\overline{\psi_q^2} = A^2/2 + q^2/12$. Wartość poprawna dobrana została na podstawie zależności $\psi^2 = A^2/2 + q^2/12$.

Na rys. 2 przedstawiono przebiegi błędów estymacji dla $B=4$. W tab. 2 zawarto przykładowe wartości obciążeń δ_M , δ_1 , δ_2 i δ_3 oraz różnicy Δ między δ_1 i δ_M .

Rys. 2. Względne obciążenie wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (δ_M – model, δ_1 – wszystkie harmoniczne, δ_2 – podstawowa harmoniczna, δ_3 – podstawowa harmoniczna z poprawką Shepparda)

Fig. 2. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (δ_M – model, δ_1 – all harmonics, δ_2 – first harmonic, δ_3 – first harmonic with $q^2/12$)

Tab. 2. Względne obciążenie estymatora wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (metoda widma amplitudowego)

Tab. 2. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (amplitude spectrum method)

A	1 V	3 V	5 V	8 V
δ_M	1.7E-01	3.9E-02	1.9E-02	9.4E-03
δ_1	1.7E-01	3.9E-02	1.9E-02	9.4E-03
δ_2	4.9E-02	2.3E-02	1.3E-02	7.0E-03
δ_3	2.2E-01	4.2E-02	1.9E-02	9.6E-03
Δ	3.3E-06	-0.40E-06	0.71E-06	-0.29E-06
δ_M	2.6E-02	5.2E-03	2.4E-03	1.2E-03
δ_1	2.6E-02	5.2E-03	2.4E-03	1.2E-03
δ_2	1.7E-02	4.1E-03	2.0E-03	1.0E-03
δ_3	2.7E-02	5.3E-03	2.4E-03	1.2E-03
Δ	-1.0E-06	-0.16E-06	-0.44E-06	-0.18E-06

Dysponując widmem sygnału można oszacować wartość błędu kwantowania δ_M

$$\frac{A_1^2 - A^2 - \frac{q^2}{6}}{A^2} \leq \delta_1 \leq \frac{A_1^2 - A^2}{A^2} \quad (7)$$

gdzie

$$\delta_1 = \frac{\sum_{m=1}^{M/2} (A_m^2) - A^2 - \frac{q^2}{6}}{A^2} \quad (8)$$

oraz $\delta_M \approx \delta_1$.

Dla $B \rightarrow \infty$ ($q \rightarrow 0$) suma $\Sigma A_m^2 \rightarrow A_1^2$, $m=1, 2, \dots, M/2$, stąd $\delta_1 \rightarrow 0$. Uzyskane charakterystyki błędów kwantowania potwierdziły słuszność zależności (7). Po uwzględnieniu w obliczeniach harmonicznych szumu kwantowania uzyskano błędy różniące się nieznacznie od błędów modelu (tab. 2 – rząd 10^{-6}). Podobnie jak w przypadku metody bezpośredniej, błędy kwantowania skorelowane są z liczbą próbek oraz liczbą bitów przetwornika i maleją wraz ze wzrostem ich wartości.

Kolejny eksperyment polegał na wykonaniu serii pomiarów wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego z ditherem gaussowskim. Badano sumę sygnału sinusoidalnego o częstotliwości $f_s=1000$ Hz, amplitudzie $A=8$ V, przesunięciu fazowym $\varphi=0$ i liczbie próbek $M=2^{17}$ oraz szumu gaussowskiego o odchyleniu standardowym σ_n zależnym od kroku kwantowania q . Sygnał kwantowany był kolejno w przetworniku o liczbie bitów $B=3$ oraz $B=6$. Przyjęto liczbę powtórzeń eksperymentu $K=100\ 000$.

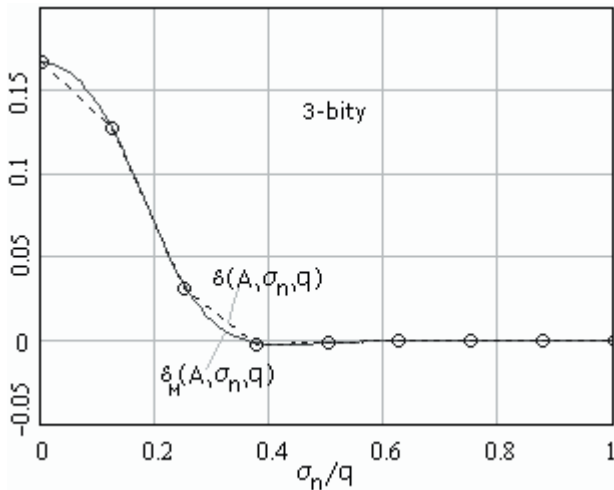
Dla $\sigma_n/q < 1$ błąd kwantowania sumy sygnału i dithera może przyjmować wartość bliską zeru [6], dlatego podczas dalszych rozważań przyjęto, że $\sigma_{nmax}=q$ [2, 4]. Aby nie nastąpiło przekroczenie zakresu przetwornika, krok kwantowania dobrany został na podstawie zależności

$$q = \frac{A}{2^{B-1} - 3} \quad (9)$$

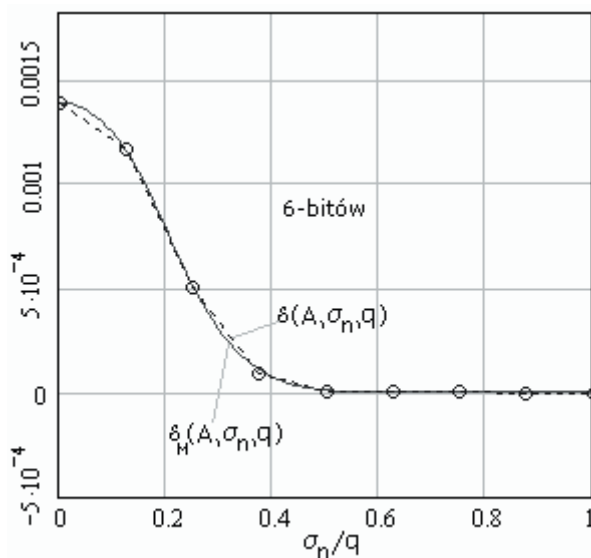
Badania potwierdziły, że ze względu na wartość błędu optymalny jest dobór dithera na poziomie $\sigma_n=0.5q$ [1]. Na rys. 3 i 4 przedstawiono charakterystyki błędów kwantowania δ i δ_M (3) przy zastosowaniu metody bezpośredniej. Podczas eksperymentu przyjęto, że

$$\overline{\psi_q^2} = \frac{1}{M \cdot K} \left(\sum_{i=0}^{M-1} x_q^2(i)_{(1)} + \sum_{i=0}^{M-1} x_q^2(i)_{(2)} + \dots + \sum_{i=0}^{M-1} x_q^2(i)_{(K)} \right) \quad (10)$$

oraz $\psi^2 = A^2/2 + \sigma_n^2 + q^2/12$. W tab. 3 zawarto przykładowe wartości obciążeń δ_M i δ oraz różnicy Δ między δ i δ_M .

Rys. 3. Względne obciążenie wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego z ditherem gaussowskim (δ_M – model, δ – metoda bezpośrednia)
 Fig. 3. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal with Gaussian dither (δ_M – model, δ – direct method)

Rys. 4. Względne obciążenie wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego z ditherem gaussowskim (δ_M – model, δ – metoda bezpośrednia)
 Fig. 4. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal with Gaussian dither (δ_M – model, δ – direct method)

Tab. 3. Względne obciążenie estymatora wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego z ditherem gaussowskim (metoda bezpośrednia)
 Tab. 3. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal with Gaussian dither (direct method)

σ_n/q	0	0.25	0.5	0.75	1
δ_M	1.7E-01	3.4E-02	-1.5E-03	-1.2E-05	0
δ	1.7E-01	3.1E-02	-1.4E-03	1.5E-05	1.5E-05
Δ	-1.9E-03	-2.4E-03	1.7E-04	2.7E-05	1.5E-05
δ_M	1.4E-03	5.2E-04	1.2E-05	2.4E-08	0
δ	1.4E-03	5.1E-04	7.7E-06	3.2E-07	-8.0E-07
Δ	-7.6E-07	-1.2E-05	-4.7E-06	3.0E-07	-8.0E-07

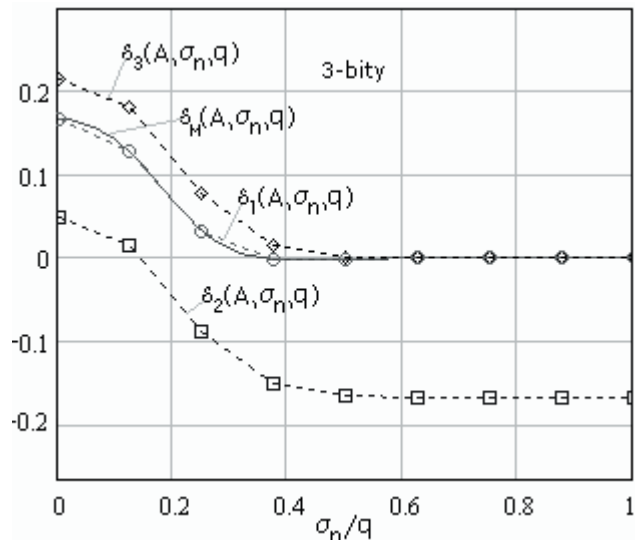
Względne błędy kwantowania δ_M i δ maleją wraz ze wzrostem poziomu dithera. Należy zwrócić uwagę, że dla $\sigma_n \approx 0.5q$ błąd kwantowania δ przyjmuje wartość bliską zeru. Wyniki wielokrotnie powtarzanych symulacji potwierdziły, że w celu utrzymania błędu kwantowania na zbliżonym poziomie, należy dla $0.5q < \sigma_n \leq q$ zapewnić dużą liczbę próbek i dużą liczbę powtórzeń eksperymentu. W związku z tym dobór optymalnego σ_n na poziomie $0.5q$ wydaje się mieć swoje uzasadnienie również podczas planowania rzeczywistego eksperymentu pomiarowego.

Podobne rozumowanie można przeprowadzić estymując wartość średniokwadratową sygnału sinusoidalnego i dithera gaussowskiego z zastosowaniem harmonicznych widma amplitudowego. Na rys. 5, 6, 7 przedstawiono przebiegi błędów kwantowania dla $B=3, 6$ i 12 liczby bitów przetwornika. W tab. 4 zawarto przykładowe wartości obciążeń $\delta_M, \delta_1, \delta_2, \delta_3$ oraz różnicy Δ między δ_1 i δ_M . Podczas eksperymentu przyjmowano kolejno, że $\overline{\Psi_q^2} = A_1^2, \overline{\Psi_q^2} = A_1^2/2 + q^2/12$ i $\Psi^2 = A^2/2 + q^2/12$ oraz

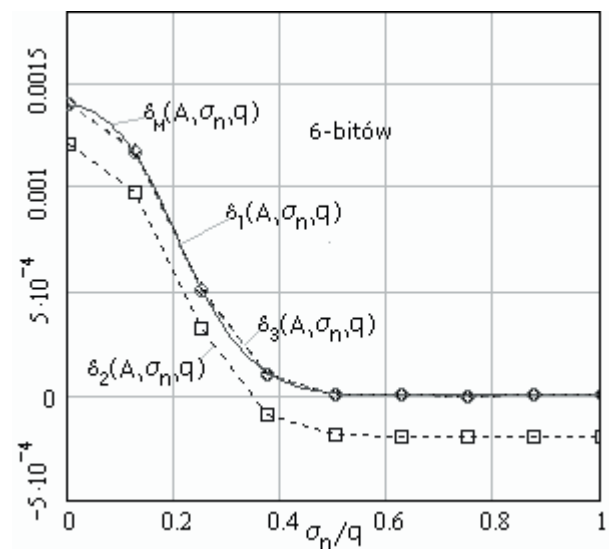
$$\overline{\Psi_q^2} = \frac{1}{2} \left(\sum_{m=1}^{M/2} A_{m(1)}^2 + \sum_{m=1}^{M/2} A_{m(2)}^2 + \dots + \sum_{m=1}^{M/2} A_{m(K)}^2 \right) \quad (11)$$

i $\Psi^2 = A^2/2 + \sigma_n^2 + q^2/12$.

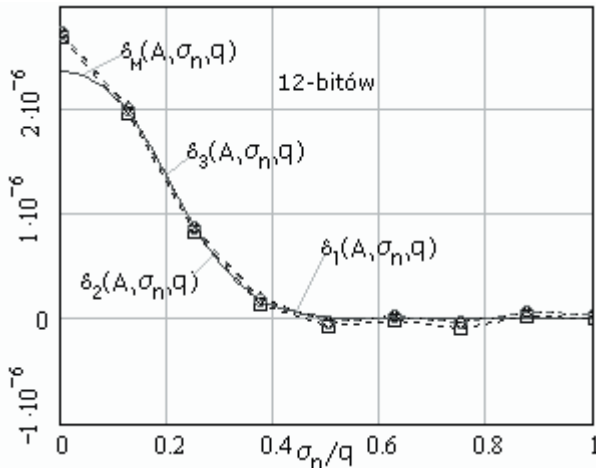
Należy podkreślić, że widmo skwantowanego sygnału zawiera nie tylko składowe szumu kwantowania ale i składowe dithera.

Rys. 5. Względne obciążenie wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (δ_M – model, δ_1 – wszystkie harmoniczne, δ_2 – podstawowa harmoniczna, δ_3 – podstawowa harmoniczna z poprawką Shepparda)
 Fig. 5. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (δ_M – model, δ_1 – all harmonics, δ_2 – first harmonic, δ_3 – first harmonic with $q^2/12$)

Rys. 6. Względne obciążenie wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (δ_M – model, δ_1 – wszystkie harmoniczne, δ_2 – podstawowa harmoniczna, δ_3 – podstawowa harmoniczna z poprawką Shepparda)
 Fig. 6. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (δ_M – model, δ_1 – all harmonics, δ_2 – first harmonic, δ_3 – first harmonic with $q^2/12$)

Rys. 7. Wykresy względnego obciążenia wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego (δ_M – model, δ_1 – wszystkie harmoniczne, δ_2 – podstawowa harmoniczna, δ_3 – podstawowa harmoniczna z poprawką Shepparda)

Fig. 7. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal (δ_M – model, δ_1 – all harmonics, δ_2 – first harmonic, δ_3 – first harmonic with $q^2/12$)

Tab. 4. Względne obciążenie estymatora wartości średniokwadratowej sygnału sinusoidalnego i dithera gaussowskiego (metoda widna amplitudowego)

Tab. 4. Relative bias of the mean square value estimator of the sinusoidal signal and Gaussian dither (amplitude spectrum method)

σ_n/q	0	0.25	0.5	0.75	1
δ_M	1.7E-01	3.4E-02	-1.5E-03	-1.2E-05	0
δ_1	1.7E-01	3.1E-02	-1.5E-03	2.6E-05	-3.2E-05
δ_2	4.9E-02	-8.9E-02	-1.7E-01	-1.7E-01	-1.7E-01
δ_3	2.2E-01	7.8E-02	1.2E-03	6.2E-05	1.5E-04
Δ	-2.0E-03	-2.4E-03	6.9E-05	3.7E-05	-3.2E-05
δ_M	1.4E-03	5.2E-04	1.2E-05	2.4E-08	0
δ_1	1.4E-03	5.1E-04	5.5E-06	-2.4E-06	1.9E-06
δ_2	1.2E-03	3.2E-04	-1.9E-04	-2.0E-04	-1.6E-04
δ_3	1.4E-03	5.2E-04	6.2E-06	-2.3E-06	2.2E-06
Δ	1.8E-06	-1.2E-05	-6.9E-06	-2.4E-06	1.9E-06
δ_M	2.4E-06	8.9E-07	2.2E-08	4.7E-11	0
δ_1	2.7E-06	8.7E-07	-2.1E-08	-3.8E-08	5.5E-08
δ_2	2.7E-06	8.3E-07	-6.0E-08	-7.8E-08	1.5E-08
δ_3	2.7E-06	8.7E-07	-2.1E-08	-3.8E-08	5.5E-08
Δ	3.7E-07	-2.7E-08	-4.3E-08	-3.8E-08	5.5E-08

Można oszacować błąd kwantowania δ_M w zastosowaniu do wartości średniokwadratowej sygnału z ditherem

$$\frac{1}{K} \sum_{j=1}^K (A_1^2)_{(j)} - A^2 - \frac{q^2}{6} \leq \delta_1 \leq \frac{1}{K} \sum_{j=1}^K (A_1^2)_{(j)} - A^2 \quad (12)$$

gdzie

$$\delta_1 = \frac{\frac{1}{K} \sum_{j=1}^K \sum_{m=1}^{M/2} \binom{A_m^2}{2} - \frac{A^2}{2} - \sigma_n^2 - \frac{q^2}{12}}{A^2/2} \quad (13)$$

oraz $\delta_M \approx \delta_1$.

Łatwo wykazać, że dla $B \rightarrow \infty$ ($q \rightarrow 0$) błąd $\delta_1 \rightarrow 0$ i prawdziwa jest zależność (12).

W przypadku przetworników o dużej rozdzielczości szum dithera może przewyższać szum kwantowania. Sprawdzenie słuszności zależności (12) wiąże się wówczas z estymowaniem wartości średniokwadratowej dla dużej liczby próbek i dużej liczby powtórzeń eksperymentu (rys. 7 – $\sigma_n > 0.5q$).

Otrzymane charakterystyki błędów kwantowania wskazują, że podczas estymacji wartości średniokwadratowej znajomość

podstawowej harmonicznej może nie być wystarczająca (rys. 5, tab. 4 – $B=3$, $\delta_2 \gg \delta_M$), niekiedy należy uwzględnić również harmoniczne szumu kwantowania. Jest to szczególnie ważne dla przetworników o małej rozdzielczości (tab. 4 – $B=3$, $\delta_1 \approx \delta_M$). W przypadku zastosowania kwantyzatorów o większej rozdzielczości do oszacowania błędu kwantowania może wystarczyć znajomość podstawowej harmonicznej i poprawki Shepparda (tab. 4 – $B=6$, $\delta_3 \approx \delta_M$) lub tylko samej harmonicznej (tab. 4 – $B=12$, $\delta_2 \approx \delta_M$).

Podobnie jak w przypadku metody bezpośredniej, dobranie dithera o odchyleniu standardowym $\sigma_n = 0.5q$ zapewnia utrzymanie błędu kwantowania na niskim poziomie (rzęd 10^{-6}) bez potrzeby zwiększania liczby próbek i estymowania wartości średniokwadratowej z dużą liczbą powtórzeń.

4. Podsumowanie

Zaproponowana metoda badań błędów estymacji może być stosowana na etapie podejmowania wstępnej decyzji o wyborze metody pomiarowej oraz do modelowania niepewności wyniku pomiarów w sytuacjach, gdy modele analityczne są trudne do uzyskania lub są na tyle skomplikowane, że nie można ich w praktyce stosować.

Wyniki przeprowadzonych doświadczeń wskazują, że podejmując próbę wiarygodnej oceny błędów estymacji należy zapewnić odpowiednio dużą liczbę próbek ($M \geq 10^4$) i/lub odpowiednio dużą liczbę powtórzeń eksperymentu ($K \geq 10^4$). Wobec powyższego, kluczowym jest dobór odpowiednich wartości parametrów przetwarzania. I tak w celu minimalizacji błędu kwantowania należy dla sygnału bez dithera, przy niewielkiej liczbie powtórzeń eksperymentu ($K \approx 10^2$), zastosować kwantyzator o dużej rozdzielczości.

Wyniki badań potwierdziły, że niezależnie od zastosowanej metody pomiarowej optymalny wydaje się dobór dithera na poziomie $0.5q$. Dla kwantyzatorów o dużej rozdzielczości, dither o mniejszym poziomie może nie zapewnić odpowiednio niskiej wartości błędu kwantowania. Z kolei dla przetworników o małej rozdzielczości, dither większy niż $0.5q$ wymusza estymowanie wartości średniokwadratowej z dużą liczbą powtórzeń.

5. Literatura

- [1] Domańska A.: Oddziaływanie na wiarygodność w systemach pomiarowych przez zastosowanie konwersji A-C z sygnałem ditherowym. Wyd. Pol. Poznańskiej, Poznań 1995.
- [2] Kawecka E.: Zastosowanie modelu wirtualnego korelatora do oceny niepewności cyfrowych estymatorów funkcji korelacyjnych. Pomiary Automatyka Kontrola nr 6 bis, 2006.
- [3] Lal-Jadziak J.: Kształtowanie dokładności w pomiarach korelacyjnych. Seria Monografie, nr 101, Wyd. Politechniki Zielonogórskiej, Zielona Góra 2001.
- [4] Lal-Jadziak J., Kawecka E.: Ocena dokładności estymacji funkcji korelacyjnych z użyciem modelu wirtualnego korelatora, PAK, nr 6, 2006.
- [5] Lal-Jadziak J.: Wpływ kwantowania na dokładność estymacji wartości średniokwadratowej. Pomiary Automatyka Kontrola nr 7,8, 2002.
- [6] Kollar I.: Bias of mean value and mean square value measurements based on quantized data. IEEE Trans. Instrum. Meas., vol.43, no. 5, pp.733-739, 1994.
- [7] Pacut A.: Prawdopodobieństwo. Teoria. Modelowanie probabilistyczne w technice. WNT, Warszawa 1985.
- [8] Sienkowski S.: Modelling characteristic functions of determined and random signals in LabWINDOWS. 1st International Conference For Young Researchers, Zielona Góra 2006.
- [9] Widrow B., Kollar I.: Quantization Noise – A Book on Uniform and Floating-Point Quantization. Budapest 2006. <http://www.mit.bme.hu/books/quantization/>.
- [10] Widrow B., Kollar I., Liu M.-C.: Statistical theory of quantization. IEEE Trans. Instrum. Meas., vol. 45, no. 2, 1996, pp. 353-361.